

GENUS : PASSER Briss. 1760.

23. *Passer domesticus domesticus* (L.). H u i s m u s c h. — Volksn.: Klut en Strötsj. Duitsch: Haussperling. Fransch: Moineau domestique.

Standvogel. Overal gemeen nabij woningen, de gebieden.
zoowel in onze provincie als in de aangrenzen-

24. *Passer montanus montanus* (L.). R i n g m u s c h. — Volksn.: Ringelmusch, Veldmusch, Baummusch, Toelmusch en Regenmusch (bij Maastricht). Duitsch: Feldsperling. Fransch: Moineau friquet.

Algemeen voorkomende broedvogel, welke in den nazomer en herfst in groote zwermen op de velden is waar te nemen. Houdt zich voornamelijk op in de buitenwijken der steden, in dorpen, nabij boerderijen, parken, tuinen, boschranden enz.

Van vermindering der soort valt niets te bespeuren.

In de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 200) en België (Dubois. N. R. d. O. p. 192) eveneens algemeen.

GENUS : EMBERIZA L. 1758.

25. *Emberiza calandra calandra* L. G r a u w e g o r s. — Volksn.: Tiktôr (bij Maastricht). Duitsch: Gerstenammer. Fransch: Proyer d'Europe.

Hoofdzakelijk bewoner van weilanden en bebouwde vlakten. Broedvogel op verschillende plaatsen in de provincie, doch meestal niet talrijk en dikwijls zeer lokaal. Overigens doortrekker en wintergast.

Waargenomen in :

Gebied I. Broedt in klein aantal op de bebouwde vlakten van Zuid-Limburg, o.a. om Kerkrade (H. Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 22—23), Simpelveld, Bochoz, Kunrade (gem. Voerendaal), Houthem (♂ van 2 en ♂ van 14 Juli 1919 in mijn collectie; een dier twee voerde een vluchtig jong), Schimmert (J. Knols), Ulestraten (id.) en tusschen Mechelen—Vijlen, Ubachsberg (fr. Deitmer S. J.) enz.

In het najaar en in den winter in groote troepen zwerfend of trekkend? over de velden.

Gebied II. Als broedvogel in beperkt aantal in de weiden langs de Maas en wel nabij Maastricht, Geulle, Roermond, Swalmen (Asselt), Buggenum, Reuver, Kessel, Steijl, Aefferden en Gennep. In de collectie Nillesen bevindt zich een ♀ juv. 20 Juli 1909 bij Maasbracht verzameld.

Gebied III. Broedvogel in de omgeving van Roermond, o.a. om Swalmen en Maasniel. Op 29 April 1922 zag ik twee zingende vogels

dezer soort te Susteren nabij de Duitse grens.

Gebied IV. Broedvogel in de omgeving van Ottersum (J. Vallen) en te Mook (legsel van 25 Mei 1919, coll. Tj. de Vries).

Gebied V. Wanneer men van Roermond over de Maas gaat in de richting van Weert, zoo treft men de Grauwe gors nog aan in het Maasdal bij Horn. Eenmaal daar echter op den zandgrond gekomen, zocht ik de soort als broedvogel tevergeefs. Wel is zij daar trek- of zwerfvogel. Zoo bevinden zich in collectie H. Nillesen twee ♀♀ respec. 28 Oct. 1908 te Nederweert en 28 Nov. 1906 te Weert bemachtigd. Ook in de collectie Beckers bevinden zich eenige najaarsvogels uit laatstgenoemde gemeente. De Heer J. Esser vermeldt (in correspondentie) deze gors niet voor de omgeving van Helden-Panningen.

In de vlakten der Rijnprovincie een algemeene broed- en zwerfvogel, ook in de Duitse gemeenten langs onze grens (le Roi. V. f. d. R. p. 223). Volgens Dubois (N. R. d. O. p. 190) in België: „Commun aux passages et en partie „sédentaire”. Wordt voor het arrondissement Verviers niet als broedvogel vermeld (L. Coopman. Le Gêfaut 1921 p. 109).

Afgesloten 25. V. 1924.

(Wordt vervolgd).

BIJDRAGE TOT DE KENNIS DER NETWANTSEN (Rhynch.) VAN LIMBURG

door

Dr. D. Mac Gillavry, Amsterdam.

Wanneer men lijsten opmaakt der Nederlandsche insecten en nagaat, wat daarvan in Limburg gevangen is, dan is het een bekend iets, dat deze provincie gewoonlijk een goede plaats inneemt. Toch moet men niet meenen, dat de provincie in alle opzichten goed doorzocht is. Ten bewijze hiervan, wil ik een en ander mededeelen over een speciale wantsenfamilie, n.l. de netwantsen (Tingitidae).

Ofschoon het tot nu toe bekende uit ons geheel land nog niet volledig gepubliceerd is, kan ik toch zeggen, dat er een dertigtal vertegenwoordigers in ons land gevonden zijn.

Laat ik eerst mededeelen dat deze wantsenfamilie bestaat uit kleine, ongeveer 1½ tot 3 mm. groote, platte diertjes, die gestoord, zich onmiddellijk dood houden. De dekschilden zijn gewoonlijk meer of minder doorschijnend en versierd met een netwerk van fijne lijsten, waardoor de Hollandsche naam geredelijk verklaard wordt. Eleganter nog is de Engelsche naam kant-wantsje: „lace-bugs”. Het borststuk is gewoonlijk eveneens met dergelijke

lijsten en blaasvormige den kop overhuivende opzwellingen versierd, steeds een netwerk vertoonende van door ribben gescheiden doorschijnende oogjes.

Voor de systematiek worden de netfiguren ook gebruikt niettegenstaande in vele gevallen er lang- en kort-vleugelige vormen voorkomen, waarbij het netwerk nog al uiteenlopend kan zijn. Bovendien is het netwerk bij elk der vormen nog aan afwijkingen onderworpen, waardoor vele als soorten beschreven vormen, later variaties van een enkele soort bleken te zijn. Hierop kom ik nog terug.

Maken de genoemde punten deze wantsjes reeds interessant, van praktisch belang is, dat het plantenzuigers zijn en sommigen voor cultuurplanten schadelijk zijn gebleken. In de tropen is er een gevreesd voor de peper maar ook dichterbij in Midden- en Zuid-Europa hebben de pereboomen veel te lijden van *Stephanitis pyri* F. Is deze laatste bij ons gelukkig nog onbekend, toch raad ik den Limburgschen ooftkweekers, scherp uit te zien of de bladeren der pereboomen niet de prikgaatjes van deze kleine vijand vertoonen. In onze kweekerijen zijn reeds twee soorten als schadelijk gesignaleerd n.l. *Stephanitis* (*Tingis*) *rhododendri* Horv. op *rhododendron* en *St. pyrioides* Scott op *myosotis*, uit Japan geïmporteerd.

Wat nu het voorkomen van netwantsen in Limburg betreft, had Fokker in 1884 (Tijdschr. v. Entomol. Dl. XXVII, p. 124) alleen één enkel netwantsje uit Limburg vermeld, n.l. *Dictyonota strichnocera* Fieb., door van den Brandt te Venlo gevangen. Dit is, volgens den catalogus van van den Brandt's verzameling, vermoedelijk later gebleken *Dictyonota fuliginosa* Costa te zijn. Dit was dan ook het eenige gedetermineerde netwantsje dat ik, nog wel in zeer deplorabelen staat, in die collectie aantrof, toen deze in mijn bezit overging. Later, in 1899, Tijdschr. v. Entomol. Dl. XLII, p. 34, heeft Fokker nog twee andere wantsjes uit Limburg opgegeven en wel *Monanthia* (nu *Physatochila*) *quadrimaculata* Wolff eveneens uit Venlo (v. d. Brandt) en *Orthostira platychila* Fieb.

Men ziet de oogst was niet groot. In 1909 heb ik zelf nog daaraan toegevoegd (Tijdschr. v. Entomol. Dl. LII, p. LV): *Monanthia* (*Platychila*) *ampliata* Fieb. (Venlo, V), waarvan ik een exemplaar had aangetroffen in het ongedetermineerde materiaal van van den Brandt. Slechts dit viertal netwantsjes is, naar ik meen uit Limburg gepubliceerd, meer niet.

Wanneer ik nu nog mijn collectie en aantekeningen raadpleeg, kom ik tot het volgende resultaat.

1. *Piesma maculata* Lap., Valkenburg, 9 IX 1915 (Mac Gill.).
2. *Acalypta* (*Orthostira*) *cervi-*

na Germ., Valkenburg, 6 XI (Veth), VI. 1919 (Uyttenboogaart).

3. *Acalypta* (*Orthostira*) *platychila* Fieb., Maastricht, VI (Leesberg; Terblijt, 15 VI 1923 (Mac Gill.); Valkenburg, V 1916 (Corporaal). (Uitsluitend in Limburg).
4. *Acalypta* (*Orthostira*) *parvula* Fall., Houthem, 14—19 VI 1923 (v. d. Wiel).
Acalypta (*Orthostira*) *parvula* Fall., var. *minor* Pict., Mook, 19 VIII 1905 (Mac Gill.).
5. *Dictyonota fuliginosa* Costa, Venlo (v. d. Brandt).
6. *Derephysia foliacea* Fall., Houthem, IX 1915 (Mac Gill.).
7. *Tingis* (*Platychila*) *ampliata* Fieb., Venlo, V (v. d. Brandt); Sittard (bij Talpa), IV (Heselhaus. (Uitsluitend in Limburg).
8. *Tingis* (*Platychila*) *cardui* L., Maastricht, VI 1907 (Mac Gill.); Eijsden VI 1907 (Mac Gill.); Houthem, IX 1915 (Mac Gill.); Valkenburg, VII 1914 (Mac Gill.); idem Schaesberg, 14 VI 1923 (Mac Gill.).
9. *Physatochila quadrimaculata* Wolff, Venlo (v. d. Brandt).
10. *Monanthia echii* Wolff, Maastricht, VI 1907 (Mac Gill.); Pietersberg, 18—19 VI 1923 en VII 1907 (Mac Gill.); Valkenburg, VI 1911 (Mac Gill.); Schin op Geul, 17 VI 1923 (Reclaire); Z. Limburg, VI 1909 (Uyttenboogaart).

Bij dit aantal komt zich nu een elfde soort voegen, die tot nu toe nog niet uit ons land bekend was, wederom een *Acalypta*-soort. Dit zijn over het algemeen zeer kleine wantsjes, de grootsten nauwelijks meer dan 3 mm., die gewoonlijk in mos te vinden zijn en soms bij mieren zouden voorkomen.

Het geslacht *Acalypta* wordt in twee afdeelingen verdeeld, waarvan de eene slechts één kiel of kam over het borststuk heeft, de andere drie kammen. Die eerste afdeeling was nog niet bij ons gevonden. In Juni 1923 zijn echter eenige weinige exemplaren bij Valkenburg onder *Mnium* gevonden, tijdens de zomervergadering der entomologische vereeniging, door de heeren Everts, Reclaire en van der Wiel. Rest nog uit te maken, met welke soort wij te maken hebben. Twee soorten van deze afdeeling komen in aanmerking: ten eerste *A. brunnea* Germ., meermalen in Engeland aangetroffen en in het Noorden van Frankrijk slechts zeer zelden; ten tweede *A. musci* Schr. met de var. *ditata* Pict., welke laatste in Frankrijk in bergstreken gevonden wordt, de dichtstbij zijnde vindplaats is in de Vogezes, de type meer in Hongarije. Beide soorten worden door Puton in zijn Synopsis scherp

onderscheiden, doordat de eerste het naadveld der dekschilden met twee rijen oogjes of mazen heeft, de tweede soort heeft het naadveld in het midden slechts met één rij. Hierop afgaande zouden de Nederlandsche exemplaren deels tot *A. musci* gerekend moeten worden; grootte, kleur etc. komen echter m.i. meer met *brunnea* overeen. In deze moeilijkheid heb ik een der weinige exemplaren naar den heer Butler in Engeland gezonden, die beide soorten goed kent en mij in ruil van beide soorten een exemplaar zal toezenden, om mij zelf tot oordeelen in staat te stellen. Butler schrijft mij nu, dat het diertje ook hem een „puzzle” is en hij er toe neigt het voor een kleine misvormde *A.*

musci te houden en wel type, dus niet de var. *ditata*.

Wanneer dit zoo is, blijft het wonderlijk dat dan alle tot nu toe gevonden Nederlandsche exemplaren misvormd moeten zijn, al zijn zij volstrekt niet alle gelijkvormig. De eenige mogelijkheid om verder te komen, is, meer materiaal te verzamelen en daartoe moge dit opstel een aansporing zijn. Ik twijfel niet, of het aantal Limburgsche netwantsen zal dan spoedig stijgen, nu bedraagt het slechts een derde der in geheel Nederland bekende en daarvan nog drie, die uitsluitend in Limburg aangetroffen zijn.

Amsterdam, 9 Febr. 1924.

Een nieuw, ongevelegeld dipteron uit de omstreken van Rio de Janeiro.

Op de Maandelijksche Vergadering v. h. Natuurh. Genootschap in Limburg Januari 1924 toonde ik o.a. een mikrophotogram van een zeer klein, ongevelegeld dipteron, dat ik met eene bezending Phoriden uit Brazilië ontvangen had. Ik wees er toen op, hoe moeilijk het vaak is bij dergelijke sterk gereduceerde vliegjes op het eerste gezicht te zeggen, tot welke familie zij behooren. Een Phoride was het resp. diertje zeker niet; het kon een Borboride zijn, maar week sterk af van de andere aptere of brachyptere vormen reeds uit deze familie bekend. Daarom zond ik het raadselachtige insect aan Medizinalrat Dr. Duda, den eersten specialist in Borboridae; en deze is van oordeel, zooals men uit de volgende verhandeling van zijne hand zal zien, dat we hier inderdaad met een eigenaardig gespecialiseerd nieuw Borboridengenus te doen hebben. De beschrijving, die hij geeft, is bewonderenswaardig nauwkeurig; alleen zou ik erbij willen aantekenen, dat volgens mijne opvatting de „Schaltstücke” aan weerszijden van het schildje niets anders zijn dan gereduceerde vleugels.

H. Schmitz S. J.

APTILOTELLA BORGMEIERI ♂, eine neue flügellose Borboride (Dipt.) aus Brasilien

mit einer Zeichnung

von Dr. O. Duda, Habelschwerdt (Schlesien).

Mitte Januar 1924 erhielt ich von Herrn P. H. Schmitz (Valkenburg) eine ihm von Herrn P. Borgmeier (Petropolis) aus Brasilien übersandte flügellose Fliege, deren Beschreibung er mir freundlichst überliesz. Was Herr Schmitz für möglich gehalten hatte, halte ich für höchst wahrscheinlich. Das winzige Tierchen ist meines Erachtens eine Borboride, indessen keine *Aptilotus*-Art, sondern der Vertreter einer neuen Gattung, bei der nicht nur, wie bei *Aptilotus* Mik, Flügel, Schüppchen und Schwinger verloren gegangen sind, sondern bei der

auch das Schildchen bis zur Unkenntlichkeit zusammengeschrumpft ist, fast alle Kopf-, Thorax- und Hinterleibsborsten bis auf armselige mikroskopisch feine Reste geschwunden sind und dafür durch eine ungewöhnlich starke Chitinpanzerung die Fliege ihre Fliegennatur gänzlich verloren und die eines Käfers angenommen hat.

In gewissen Beziehungen ähnliche, aber geflügelte Borboriden sind schon mehrfach beschrieben worden, unter anderen die zu den Limosininen gehörige *Anommonia schwaibi* Schmitz und *A. appendicigera* Schmitz. Diese beiden Arten zeichnen sich wie andere von mir beschriebene, aber noch unveröffentlichte tropische Arten im besonderen durch ein konisches drittes Fühlerglied mit einer subapikal inserierten Arista aus, sowie durch bisweilen eigentümliche Bildungen am ersten oder zweiten Hinterleibstergiten. Auch die neue brasilianische flügellose Borboride, welche ich dem aufmerksamen Sammler und verdienstvollen Forscher zur dankbaren Anerkennung *Aptilotella borgmeierinene*, hat solche Fühler und eine eigentümliche Randschuppe vor dem ersten Tergiten, ist aber im übrigen so ganz anders gebaut, dass die Gattung *Anommonia* Schmitz nur ein sehr entferntes Bindeglied zwischen *Aptilotella* n. gen. und *Scotophilella* Duda darstellt, welcher letzteren Gattung unter den Borboriden auch der flügellose *Aptilotus* Mik nahe steht.

Leider brach bei dem Unicum noch während meiner Besichtigung durch eine unvorsichtige Handbewegung meinerseits der Kopf ab, und das Tierchen erlitt auch sonst noch bedauerliche Beschädigungen, ehe ich es einer nochmaligen Ueberprüfung unterzogen hatte. Es wäre aber schade, wenn diese höchst merkwürdige Fliege noch länger unbekannt bliebe. Bleibt es ja doch zweifelhaft, ob diese leicht zu übersiehende Fliegenart noch je wieder gefunden werden wird. So wage ich denn auf die Gefahr etwaiger fehlerhafter erster Feststellungen hin meine wenn auch dürftigen Notizen